

Wat spelen we vandaag? Sneeuwitje of Bert en Ernie?

**Een startersplan om in de kleuterklas
zelf met theater bezig te zijn**

Annick Rombaut

Gelukkig worden er de laatste tijd steeds meer theateervoorstellingen gemaakt die specifiek gericht zijn op kleuters. Heel wat kleuterklassen maken dan ook dankbaar gebruik van de schoolvoorstellingen die ze aangeboden krijgen. Samen met je klas naar toneel gaan kan een heel intense belevenis zijn. Sommige theatergezelschappen gaan nog een stapje verder en treden de leerkracht tegemoet met bijvoorbeeld een lesbrief waarin allerlei suggesties worden gedaan hoe je op een zinvolle manier in de klas kan werken rond de voorstelling. Die tips kun je dan als voorbereiding gebruiken (bijvoorbeeld ingewerkt in een belangstellingspunt, een weekthema), maar ook achteraf als verwerking nadat je samen de voorstelling gezien hebt. Zo houden kleuters het gespeelde verhaal langer vast of kunnen ze het verloop beter volgen. Natuurlijk moet bij dit alles het met plezier kijken, luisteren en voelen het hoofddoel blijven en misschien zelfs het stimuleren van eventuele kriebels om het zelf ook eens te proberen.

De laatste blijkt echter in de praktijk dikwijls moeilijker dan verwacht. Want hoe begin je daar nu aan? Ik heb in het volgende artikel een soort startersplan opgesteld en je zult zien, eenmaal vertrokken is er geen stoppen meer aan.

eigenlijk niet over 'theater' als weekbelangstellingspunt of als onderwerp voor een project dat wordt uitgewerkt (wat natuurlijk ook kan), maar wel over lessen 'dramatische expressie' die gegeven worden als een regelmatig terugkerende activiteit (bijvoorbeeld eenmaal elke veertien dagen) zoals een bewegings- of muziekles.

ROND THEATER WERKEN

Samen met de klas naar toneel gaan, is al een speciale activiteit. Maar je kunt nog zoveel verder gaan door met die groep kleuters ook nog eens daadwerkelijk rond theater bezig te zijn. En dan heb ik het

Deze lessen worden het best stapsgewijs opgebouwd (zoals bij motoriek) en naarmate het vertrouwen bij de kleuters in zichzelf, de juf en de groep groeit, zul je zien dat ze steeds verder durven en kunnen gaan. Bovendien kunnen deze activiteiten heel wat doelstellingen omvatten. In dergelijke expressielessen werk je heel intens rond taal, moto-

riek, zelfvertrouwen, groepsgevoel, fantasie, wiskundige initiatie, waarneming, muziek, enz. Een rode draad doorheen deze doelstellingen is het op een speelse en functionele wijze vergroten van de communicatieve vaardigheden van de kleuters.

Een acteur is zowel met zijn stem als zijn lichaam aanwezig op de scène. Hij gebruikt ze beide om te communiceren of om er zijn gevoelens mee uit te drukken. Via spel wil hij dingen vertellen. Kleuters gaan ook al spelend door het leven. Via hun spel leren ze om dingen te vertellen. Dat spelend leren kan via toneel dan ook heel concreet worden gemaakt. Theateractiviteiten bieden oneindig veel mogelijkheden. Met de startreeks die ik heb opgebouwd, kun je zo een trimester aan de slag kunt. Hieronder werk ik een aantal van die mogelijkheden stapsgewijs uit.

BEWEGEN IN DE RUIMTE

Toneelspelen doe je zowel met je lichaam als met je stem. Eerst komt de handeling, dan pas het spreken. Daarom is het belangrijk dat een kleuter zich in de eerste plaats bewust wordt van zijn lichaam en de mogelijkheden daarvan binnen toneelspelen. Het spreken komt pas later. Dat vraagt ook meer vertrouwen en zelfzekerheid en dit gekoppeld aan voldoende begripsvaardigheid. Een heel logisch en eenvoudig vertrekpunt is de gewone bewegingsactiviteit (turnles). En een bewegingsactiviteit die kan leiden tot dramatisatie is bijvoorbeeld het nadoen van bewegingen.

1 Het nadoen van bewegingen

MATERIAAL

Je kunt hiervoor verscheidene middelen aanwenden: de leerkracht zelf, foto's, tekeningen, een andere kleuter, enz.

PLAATS

De gymzaal of bij gebrek daaraan de klas waarin de meubels aan de kant gaan.

Het is heel eenvoudig. Je laat je kleuters foto's of tekeningen zien waarop iemand beweegt (actie) en de opdracht luidt dit zo goed mogelijk nadoen. Bij gebrek aan beeldend materiaal doe je de bewegingen zelf voor. Later kun je een kleuter iets laten voordoen.

TIPS

- Het werkt taalactiverend als de handelingen veelvuldig verwoord worden.
- Het bevordert het spelplezier als je de kleuters eerst in groep (allemaal samen) en met het gebruik van de hele ruimte de bewegingen na laat doen. Mogelijke bewegingen zijn: springen, vallen, sluipen, dansen, kruipen, hinken, marcheren, lopen, enz.
- Je laat de actie versterken door de kleuters op een bepaalde manier te laten lopen. Je zegt bijvoorbeeld: *'Kijk eens naar Marieke; wat springt die **hoog!** Kunnen jullie dat ook eens proberen?'* Andere voorbeelden: **vlug** kruipen, **kaarsrecht** lopen, **wild** dansen, enz.

Daarna kun je de bewegingen koppelen aan een reden of doel:

2 Bewegen met een welbepaalde reden of doel

VOORBEELDEN

- lopen
  - weglopen omdat je bang bent van iets
  - vlug lopen omdat je anders te laat komt op school
- sluipen
  - omdat je niet gezien wil worden
  - omdat je iemand wil doen schrikken
- dansen
  - van plezier, omdat het feest is
  - omdat je mooie muziek hoort
  - voor een schoolfeest

Op deze manier wordt al voor een eerste keer de beweging gekoppeld aan een

bepaalde emotie zoals bang zijn, blij zijn. Dit gaat allemaal iets gemotiveerder als de activiteit functioneel wordt in de ogen van de kleuters. Zo vinden kleuters het bijvoorbeeld gemakkelijker om bang weg te lopen als de juf zich voordoet als een eng, griezelig beest. Of wat is er plezieriger dan sluipen naar een andere klas en daar de juf echt doen schrikken?

Vervolgens ervaren kleuters dat je door op een bepaalde manier te bewegen in de huid van een ander personage kunt kruipen:

3 Bewegingen gekoppeld aan een personage dat thuishoort in de fantasiewereld van de kleuters

VOORBEELDEN

- stappen als een koningin
- vallen als een clown
- sluipen als een soldaat
- lopen als een leeuw

Eerst geef je een opdracht aan alle kleuters. Later geef je een paar mogelijkheden en kunnen ze daaruit kiezen. Een plezierig spel hierbij is het volgende. Je verdeelt de klas in groepen (twee om te beginnen, later meer om het spelelement te vergroten). Elke groep krijgt een verschillende opdracht. Elke groep voert op zijn beurt de opdracht uit terwijl de andere groep raadt wat ze zijn, wat ze doen of waarom ze het doen. Als de kleuters zich hierbij echt goed in hun vel voelen, kun je ook individuele opdrachten geven. Het is echter heel belangrijk een kleuter hiertoe niet te forceren. Toneelspelen is niet goed als het moet. Het is een spel dat in de eerste plaats spel moet blijven.

4 Ten slotte gaan we bewegen als een bepaald personage met een welbepaalde reden of doel

VOORBEELDEN

- dansende koninginnen op een trouwfeest
- sluipende leeuwen op jacht

- hinkende poesjes die zich pijn gedaan hebben

TIP

Bepaalde muziek of geluiden kunnen extra motiverend werken en de fantasie nog versterken.

Natuurlijk kun je deze eerste voorbereidende activiteit opsplitsen in verscheidene lesmomenten. Eén ding is zeker: de kleuters hebben zich al op veel verschillende manieren expressief leren uitdrukken en zullen vragen naar meer.

HET WEERGEVEN VAN EMOTIES

Toneelspelen is inderdaad je bewust zijn van je lichaam en de ruimte en je daarin expressief durven en kunnen bewegen – later komt daar nog de stem bovenop – het is ook het weergeven van emoties. Dat doe je met je hele lichaam, maar in de eerste plaats doe je dat met je gezicht. Haal de spiegel dus maar boven. Een hiervoor geschikte kringactiviteit die ontspannend en aanstekelijk werkt is 'gezichtsgymnastiek'. Dat gaat als volgt:

MATERIAAL

De kleuters zelf, foto's, spiegels.

PLAATS

Het klaslokaal (vraagt geen extra ruimte).

De leerkracht vertelt de kleuters bijvoorbeeld dat ze nog niet helemaal goed wakker is. Vooral haar gezicht slaapt nog. De spieren lijken wel stijf. 'Zullen we samen eens de spieren van ons gezicht heel los maken?' Dan wordt overgegaan tot een soort gezichtsmassage waarbij met de vingers het gelaat gekneed, gewreven, geschud, geklopt, enz. wordt.

De kleuters doen de bewegingen van de juf na. Dit kan heel lachwekkende situaties opleveren. Je kunt er ook nog extra komi-

sche elementen instoppen zoals: *'Kijk eens, als ik aan mijn neus trek, komt mijn tong naar buiten. En als ik aan mijn linkeroor trek, gaat die tong ook mee naar links. Bij wie is dit nog zo?'* De kleuters kunnen dit dan proberen nadoen. Automatisch mondt dit uit in gekkenbekkentrekking, en ook dat is een vorm van theatermaken.

Deze activiteit geeft de leerkracht bovendien de mogelijkheid om op een spontane en motiverende wijze heel wat begrippen te introduceren of te verduidelijken, gewoon door in te spelen op wat er gebeurt of wat er te zien is. Bijvoorbeeld: *'Kijk, Jonas kan knipogen met zijn linkeroog. Wie kan dat ook? Wie kan dat met zijn rechteroog?'* of *'Jij kunt je tong nogal eens vlug ronddraaien. Ik ga dat ook eens proberen. Kun jij dat ook heel traag?'*

Een tweede activiteit is het nabootsen van gezichtsuitdrukkingen. Hierbij maak je gebruik van foto's, tekeningen, je eigen gezicht, het gezicht van een kleuter. We proberen een bepaalde mimiek eerst te bespreken door middel van gerichte vraagstelling. Bijvoorbeeld: *'Waarom kijkt deze mevrouw zo? Hoe zou jij kijken als je boos bent (een beetje boos, heel boos)? Kijken jullie allemaal eens boos!'* Zo kun je de kleuters laten experimenteren met het weergeven van verschillende emoties (bang, blij, boos, verlegen, verdrietig, jaloers, verliefd, enz.) Het helpt als ze hierbij in een spiegel kunnen kijken.

Laat de kleuters als afsluiting één gevoel uitkiezen dat ze willen weergeven in een tekening of een schilderij. Laat ze hierbij volledig vrij. Het gaat er vooral om een gevoel zo te kunnen oproepen dat je er uiting wilt aan geven. Het is belangrijk dat kleuters ervaren dat dit op verschillende manieren kan (muziek, dans, plastisch, toneel).

Tip

Creëer ruimte om hun plastisch werk te verwoorden, becommentariëren of uit te beelden.

den. Eerst doen ze dit rond hun eigen werk, later leren ze zo elkaars werk bespreken en kritisch appreciëren.

THEATER IS COMMUNICATIE

We hebben het tot hiertoe al gehad over een eerste vorm van je bewust bewegen in de ruimte, het spelen van een bepaald personage, het uitdrukken van een bepaalde emotie en als we dit alles in een omlijsting (situatie, ruimte en tijd, handeling) plaatsen, komen we al tot een eerste vorm van spelen. We proberen nu nog een stapje verder te gaan, namelijk het samenspelen. Want theater is natuurlijk ook non-verbale en verbale communicatie. En door het samen met anderen spelen een heel sociaal en taalstimulerend spel. De volgende activiteit probeert de kleuters aan te zetten tot communicatie.

MATERIAAL

- Vier verschillende dozen of zakken in vier verschillende kleuren.
- Doos 1 bevat kaarten met daarop verschillende personages die gespeeld kunnen worden, bijvoorbeeld zeerover, voetballer, prinses, mama, baby, brandweerman, dokter, kapster, politieagent, krokodil, enz.
- Doos 2 bevat verschillende gevoelens die gespeeld kunnen worden, bijvoorbeeld blij, bang, boos, verdrietig, gek, verlegen, stout, lief, pijn, ziek, moe, te koud, enz.
- Doos 3 bevat verschillende plaatsen waar de personages zich kunnen bevinden, bijvoorbeeld op een boot, in een circus, in het bos, aan de zee, in de klas, op de kermis, in Afrika, enz.
- Doos 4 bevat verschillende situaties waarin de personages zich bevinden, bijvoorbeeld het is nacht, het regent, jarig zijn, het is heel warm, ijsjes eten, enz.

- Enkele spullen (zoals bijvoorbeeld schoenen, hoofddekse, specifieke benodigdheden) met kaarten (wordt later gespecificeerd).

PLAATS

De gymzaal of de klas.

De dozen worden aanvullend gebruikt. Een kleuter (die er echt zin in heeft) trekt eerst een kaart uit doos 1. Daar staat het personage op dat hij gaat spelen. De nodige attributen kunnen helpen. Zoek het vooral in hoofddekse, schoeisel, opvallende gebruiksvorwerpen (bijvoorbeeld bij een dokter: dokterstas; bij een koning: kroon). Je laat de kleuter eerst maar experimenteren en probeert via gerichte vraagstelling verder te komen, bijvoorbeeld: *'Hoe stap je een zeerover? Probeer het eens met grote passen! Jij kijkt streng zeg, ben jij misschien een hele boze piraat?'* (Wat opvalt, is weer de overvloed aan mogelijkheden voor spontaan en natuurlijk taalaanbod.) Daarna komt er pas een gevoel bij (kaart uit doos 2). De kleuter voelt zich ondersteund als je hem goed stimuleert. Doe desnoods zelf mee of laat alle kleuters het eens samen proberen.

Een tweede kleuter doet hetzelfde. Hij trekt eerst zijn kaart uit doos 1. Hij experimenteert eerst en trekt dan een kaart uit doos 2. Ze komen elkaar tegen. Ze weten goed van elkaar en van zichzelf wat ze zijn. Hoe reageren ze op elkaar? Er kan al een eerste dialoog ontstaan. Ook hierin zit weer veel instructietaal vervat die goed (op een speelse manier) moet worden verworven voor de daaropvolgende leerjaren. Er mag echter niets geforceerd worden. De leerkracht kan wel een aanzet geven door een attribuut aan te brengen of een geluid te introduceren.

Plaats en situatie (dozen 3 en 4) maken het geheel complexer, maar kunnen daarnaast de kleuter ook houvast bieden. Ze dienen als 'kapstok' waarrond kleuters dan gemakkelijker een verhaal kunnen bedenken.

TIP

Laat de kleuters plezier maken. Leg ze niet te veel extra richtlijnen op. Let er wel op dat het er niet agressief aan toe gaat. Laat de activiteiten ook niet te lang duren. Maak er op tijd een einde aan met als belofte het zeer binnenkort nog te doen.

Als je deze activiteit regelmatig een paar keer herhaalt, zal je het zelfvertrouwen en de inventiviteit van de kleuters zien groeien. Als ze het systeem doorhebben, kan het zelfs als een vrijekeuzeactiviteit voor een beperkte groep gepland worden.

ONEEL SPELEN: EEN CREATIEVE VOORBEREIDING EN IMPROVISATIE

Tot slot laat ik jullie kennismaken met een heel leuke uitloper van deze activiteitenreeks: improviseren met de hele klasgroep.

PLAATS

Grote ruimte, gymzaal.

MATERIAAL

Je kiest vooraf een onderwerp en laat de kleuters daarrond van alles meebrengen. Dat vul jij dan aan.

Hier volgt één reeds uitgetoetst voorbeeld: het is de bedoeling deze improvisatieactiviteit te zien als afsluiting van een themaweek. De leerkracht stelt de kleuters de eerste dag voor om op het einde van de week een hele namiddag te spelen in de zaal. *'We gaan spelen dat we allemaal samen met de bus op reis naar zee gaan. Sommigen van ons kunnen mama zijn, of papa, opa, oma, baby, zus, broer, hond, buschauffeur, ijsjesverkoper, redder,... Maar het wordt natuurlijk pas echt plezierig als we veel hebben om mee te spelen.'*

Bedenk samen met de kleuters wat je zoal

allemaal kunt gebruiken. Maak hiervan een lijstje dat je meegeeft naar huis. In onze les brachten de kleuters het volgende mee: valiezen, handdoeken, zonnecrème, parasol, schepjes en zandvormpjes, emmertjes, vliegers, strandbal, zonnebril, badpakken, zwemvliezen, strandstoel, picknickmand, radio. Ze knutselden in de loop van de week ijsjes in de klas (bobijntjes met gekleurde wattenbolletjes). Je kunt met de kleuters ook zelf zonnebrillen of andere attributen maken. De leerkracht zorgde zelf voor geluiden op band: de zee, de wind, de regen, babygehuil.

We trokken met al het materiaal naar de gymzaal. Iedereen mocht zelf kiezen wat hij of zij wou spelen (welk personage dus) en kleepte zich daar dan ook naar. Er werd ook een soort scène opgebouwd (voorloper van een decor). Dit kan bijvoorbeeld bestaan uit water (een stuk plastic), zand (een tapijt), strandstoelen, ijskraampje, parasols, een bus,...

De leerkracht ging dan een verhaal vertellen dat de kleuters mochten spelen. Het verhaal was niet meer dan enkele richtlijnen om de kleuters te stimuleren en om het spel binnen bepaalde grenzen te houden. Een mogelijke verhaallijn kan zijn:

* *'Er was eens een familie (mama, papa,...) die besloten had om naar de zee te gaan. Ze maakten hun picknickmanden klaar.'* (De leerkracht laat de kleuters dit uitvoeren zoals ze het zelf aanvoelen).

...

* *'Ze namen de bus naar zee.'*

...

* *'Aan zee deden ze hun badpak aan en smeerden zich in met zonnecrème.'*

...

* *'Thomas (je noemt hier namen van de leerlingen van je klas) had zin in een ijsje.'*

...

* *'Kobe en Mieke kregen ruzie over een schopje.'*

...

* *'Plotseling begon het te regenen.'* (Extra leuk met geluid op de achtergrond.)

...

Na elke stap in het verhaal laat je de kleuters improviseren. Tijdens de improvisatie verwoord je wat ze doen, stel je gerichte vragen en laat je hen zelf zoveel mogelijk met elkaar communiceren. Al naargelang je doelstellingen kun je de dialoog tussen de kleuters activeren: *'En papa zei tegen mama:...'.* Correct taalgebruik staat hierbij niet centraal (corrigeer de kleuters dus niet om de haverklap). Om het durven communiceren is het hier te doen. En door jouw participatie aan de improvisatie krijgen de kleuters op een natuurlijke wijze de goede taalinput.

Deze activiteit herhaal je het liefst een paar keer. Bij een tweede keer kun je het spreken meer bevorderen. Bij een derde keer kun je er publiek bij betrekken: de kleuters van de andere klassen, de ouders, de grootouders,... Ziezo, eigenlijk zijn we al spelend, zonder al te veel gerepeteer, opgelegde opdrachten, plankenkoorts, enz. tot een eerste soort van voorstelling gekomen. We volgden hierbij wel een bepaalde structuur:

- 1 het leren bewegen in de ruimte en zich bewust worden van de mogelijkheden van het eigen lichaam;
- 2 het leren weergeven van emoties;
- 3 zowel lichaam als stem leren gebruiken als communicatiemiddel;
- 4 via improvisatie groeien naar toneel spelen.

Afhankelijk van je eigen enthousiasme en van het type klasgroep waar je mee werkt, zal je al doende allerlei werkvormen ontdekken. En dan hebben we het nog niet eens gehad over decor, make-up, belichting, geluid, andere soorten van theater (bijvoorbeeld mime). Er valt dus nog heel wat te ontginnen.

Annick Rombaut
Boogscheutstraat 6
9160 Lokeren